

SCOLA ROMANA.

Foia pedagogica si didactica

pentru interesele institutelor de cultura si ale organelor acestora.

Edata si redigeata de

Joanu Candrea si Basiliu Petri.

Ese odata in septemana, Vinerea. Pretiulu: pe unu anu 5 fl., pe diumetate 2 fl. 50 cr. — Pentru insertiuni: cate 5 cr. de siru si timbrulu.

Sabiiu, 20. Augustu v. 1876.

Prenumeratiunile si corespondintiele suntu a se adresá la: Redactiunea „Scólei romane“ in Sabiiu (Hermannstadt, Nagy-Szeben) franco.

Antropologi'a pedagogica.

VIII.

7. Sentiemintele.

In tractatele precedente amu aratatu, cumu se forméza in sufletulu nostru intipuirii de totu feliiu (intuitiuni, concepte, judecia, conclusiuni). Intipuirile inse nu remanu nefructifere, ci producu in sufletulu nostru nóua fenomene spirituale, si anume mai antáiu sentiemiinte.

Cá se cunóscemu mai bine natur'a sentiemiinteloru si se ne convingemu totu odata, ca intru adeveru ele se nascu din intipuirii, ne vomu folosí de vre-o câte-va ecsemple. Se dicemu, ca unu caletoriu are se tréca nóptea prin o padure mare. In ospetar'ia din urma i-s'a spusu, ca in dñu'a precedenta hotii au atacatu in aceea padure pre unu caletoriu, rapindu-i banii si maltratan-du-lu in modu barbaru. Intipuirea, ca si lui i-se póte intemplá asia ce-va, i-se ve impune cu tóta tari'a, — caletoriulu va semtí frica si teróre. Se ne cugetamu inse, ca altu caletoriu nu scie nimic'a de hoti'a intemplata; liberu de tóte intipuirile torturatórie, elu va caletorí fora frica prin padure. — Altu ecsempu: Se presupunemu, ca armat'a nóstra se afla intr'o lupta decisiva cu inimiculu nostru de mórte; ecshintinti'a si viitoriulu patriei depinde dela rezultatulu acelei lupte. De odata ne vine scirea positiva, ca armat'a nóstra a reportatu o invingere completa, batandu si prindiendu tóta armat'a inimica. Intipuirea despre acést'a victoria si urmarile ei va produce in sufletulu nostru bucuria nespusa, ér in sufletulu contrariiloru superare amara.

Din aceste ecsemple se vede, ca intipuirile potu transpune sufletulu nostru intr'o stare placuta au neplacuta, potu produce in sufletulu nostru dispusetiuni de bucuria au intristare. **Dispusetiunile** placute au neplacute ale **sufletului** nostru, produse prin anumite **intipuirii**, se numescu **sentiemiinte**.

Sentiemiintele se impartu dupa calitate, dupa intensitate si dupa obiectulu lor.

Dupa calitate destingemu sentiemiinte placute seu de bucuria, si sentiemiinte neplacute seu de

intristare. Sentiemiintele placute inaltia, cele neplacute apésa seu depriméza sufletulu nostru. Suntu inse si sentiemiinte mestecate, cari adeca se compunu din bucuria si intristare; asia d. e. unu beliduce de anima, reportandu o invingere, vá semtí bucuria; privindu inse la pierderile indurate si la scenele infortórie de pe campulu de resboiu, bucuri'a sa nu va remané curata, ci se va mestecá in ea elementulu intristarei. — Unu tata, avendu unu fiu fórte talentatu, dar debilu de constitutiune, de câte ori se va cugetá la viitoriulu acestuia, sperantiele sale intr'o privintia nu voru fi libere de temeri in alta privintia.

Intensitatea seu tari'a sentiemiinteloru are grade, cu alte cuvinte sentiemiintele potu fi mai multu au mai puçinu poternice. Nu tóte intipuirile adeca suntu de natura a provocá totu deaun'a si in fiacine placere ori neplacere. Asia d. e. scirea, ca o armata chimesa a batutu pre un'a síamesa, ne va interesá fórte puçinu seu dóra nu ne va interesá de locu. Unu ciungu seu copaciu uscatu va face alta impresiune asupra unui carbunariu si alt'a asupra unui rotariu. In fine potu fi impregiurari, in cari o bucata de pane seu unu pocalu de apa se aiba pentru noi mai multa valóre decâtu unu sacu de bani. Intensitatea sentiemiinteloru ni-o potemu infaçiosia fórte bine sub intipuirea unui termometru. Candu in urm'a unei intipuri sufletulu nostru se afla intr'o dispusetiune, carea nu se póte numí nici placuta, nici neplacuta, atunci potemu dice, ca sentiemiintulu este in stadiulu indiferintiei, — la gradulu = 0. Bucur'ia inaltia viéti'a sentiemiinteloru de-asupra punctului de indiferintia, intristarea o apésa sub punctulu acest'a; placerile compunu scar'a sentiemiinteloru positive, neplacerile scar'a sentiemiinteloru negative. Candu sentiemiintele se inaltia seu se cobóra numai puçinu dela punctulu indiferintiei, atunci ele se numescu accese; astfeliiu dicemu d. e.: „Intr'unu accesu de bucuria N. a subscrisu pentru scóla 100 fl.“. Candu inse sentiemiintele atingu gradele ecstreme, ele se numescu afecte. Suntu afecte de bucuria si afecte de intristare. Afectele potu fi asia de intensive seu vehemente, încátu in stadiulu acest'a se nu mai fimu capabili a judecá.

Ba afectele potu fi chiar si omorítória; pentru aceea se cere, cá avendu a avisá pre cine-va despre o bucuría seau superare mare, ce-lu ascépta, se procedemu cu multa precautiune.

Dupa obiecte seau cause destingemu semtieminte fizice, simpatetice, estetice, intelectuale, morale si religióse.

Semtiemintele fizice se produc in sufletulu nostru prin intipuri relative la starea nóstra trupésca si ecsterna. Unu omu d. e. se afla de mai multi ani pe patulu doreriloru. Cugetandu-se odata la starea sa, aducundu-si aminte de dorerile si daunele ce suferi si comparandu-se cu alti ómeni mai fericiți, intristare va cuprinde sufletulu seu; acést'a intristare este unu semtiemintu fizicu, pentru ca se reduce la starea sa fisica. Dar nu dorerea fisica, ci cea sufletésca causata prin starea sa trupésca compune aici semtiemintulu fizicu. — De semtiemintele fizice se tiene si semtiemintulu de onóre. D. e. unu invetiatoriu este avissatu, ca pentru meritele sale pe campulu pedagogicu va obtiené in curundu o distinctiune publica. Intipuirea acést'a va produce in sufletulu seu unu semtiemintu placutu, carele referindu-se la onórea sa, se numesce semtiemintu de onóre, si se va manifestá inainte si dupa actulu de destingere, de câte ori respectivulu va cugetá la obiectulu acést'a. Poff'a de onóre se dice ambitiune.

Semtiemintele simpatetice se produc prin intipuirea despre starea altor'a. Asia d. e. vedindu o copila seraca in haine rupte si aprópe descultia amblandu iern'a a cersí, seau audiendu de suferintiele crestiniloru din Turci'a, etc. vomu fi cuprinsi de unu semtiemintu neplacutu, ce se numesce compatimire; dupa aceea aflandu, ca copil'a seraca a fostu adoptata de o muiere avuta, ér crestini scapati pentru totu de aun'a de crudelitatile turcesci, vomu semti bucuria si indestulire. Semtiemintulu, in urm'a caruia „rîdemu cu cei-ce rîdu si plangemu cu cei-ce plangu“, precumu dice scriptur'a, se numesce simpatía. Dorere! suntu si de acei ómeni degenerati, cari in contra scripturei rîdu de necasulu si se supera de fericirea altuia. Superarea de fericirea altuia se numesce pisma seau invidia, ér bucuría de nefericirea altuia — malitia. Va se dica invidi'a si maliti'a inca suntu semtieminte simpatetice, inse degenerate. Semtiemintele simpatetice se manifestéza nunumai fačia de ómeni, ci si fačia de animale, ba in unele nature semtítórie chiar si fačia de plante. Semtiemintele simpatetice suntu de cea mai mare importantia; ele promovéza iubirea de aprópelui, pre candu cele fizice au unu caracteru mai multu egoisticu.

Semtiemintele estetice se produc prin intipuirea frumosului si a uritului. Frumosu e, ce fora privire la folosulu seu place, d. e. o icóna, o péra de lemnu. Ce nu place, e uritu seau hídu. Semtiemintulu esteticu impreunatu cu o judecata sanetósa se numesce gustu. Vorbimu de gustu d. e. la o muiere, carea scie ordiná mobiliale si obiectele din casa asia,

incátu facu asupra privitoriului impresiune placute. Atátu semtiemintulu esteticu in genere, cátu si gustulu in specia se potu cultivá numai prin deprindere, privindu adeca obiecte si forme estetice.

Semtiemintele intelectuale se produc prin intipuirea despre ce este adevveratu au falsu. Adevveratu e, ce corespunde cu starea factica a unui lucru; din contra e neadeveratu seau falsu. A falsificá cu intentiune adevverulu, insemnéza a minti. Bucuri'a, ce o semte unu elevu, carele senguru intre toti conscolarii sei a deslegatu corectu o problema matematica, apartiene semtiemintelor intelectuale positive seau placute. Cu cátu óre cine inaintéza mai multu in sciintia, cu atátu se va cultivá totu mai multu si semtiemintulu seu intelectualu, va iubi adevverulu si va urí falsitatea. Suntu ómeni, cari marturisescu cu órecare mandría, ca de candu au ajunsu la consciintia de sene nu au vorbitu nici odata unu neadeveru seau o mintiuna.

Semtiemintele morale se produc prin intipuirea despre ce este moralicesce bunu, au moralicesce reu. Míntea statorcesce pentru portarea nóstra anumite legi, cari se numesce legi morale. Ce stá in conformitate cu legile morale, este moralicesce bunu; ér ce stá in contradicere cu legile morale este moralicesce reu. Legea morala ne dice: „**se!**“ au „**se nu!**“ **Se** iubimu pre de-aprópele nostru! **Se nu** furam! Intru cátu semtiemintulu moralu se referesce la noi, spunendu-ne, de amu facutu bine au reu, se numesce consciintia. Consciintia se manifestéza inainte si dupa fapta. Faptele morale produc placere, cele imorale — neplacere, carea se numesce mustrare, ér déca este de totu via — remuscare. Acést'a placere au neplacere se póte ecstinde nunumai asupra faptelor, ci si asupra persónelor, dela cari emanéza faptele. Placerea, ce o semtímu fačia de o persóna carea se pórtá in conformitate cu legile morale, se numesce stima seau respectu, ér neplacerea — despretiu seau despectu, intr'unu gradu mai mare urgisire. Stim'a si despretiulu se potu referi si la noi insíne; atunci vorbimu de „stima de sene“, au „despretiu de sene“.

Semtiemintele religiósa se produc prin intipuirea despre Domnedieu. Tóte semtiemintele precedente se nascu din intipuri perfecte au neperfecte, cari prin urmare provóca in sufletulu nostru dispusetiuni placute au neplacute; semtiemintulu religiosu inse, avendu de obiectu pre Domnedieu, fiint'a cea mai perfecta, nu póte fi decátu placutu. Elu se manifestéza prin credinti'a, iubirea, bucuri'a si reverinti'a nóstra catra Domnedieu. Newton nu pronuncia nici candu numele celui-prea-inaltu, fora a-si luá peleri'a din capu.

Semtiemintele desvólta poterea sufletésca, carea inca se numesce „semtiemintu“; va se dica cuventulu „semtiemintu“ insémna atátu dispusetiunile sufletesci produse prin anumite intipuri, cátu si poterea de a semti seau observá acele dispusetiuni.

Biografie istorice.

Ioanu Huniadi Corvinu.

(Pentru scól'a poporala dupa G. Baritiu de Ioanu Encescu.)

4. Batalie in Turci'a.

(Fine).

Ioanu Corvinu abiá scapà cu viéti'a in tiér'a romanésca si de aici trecù in patri'a sa Transilvani'a. Atátu Transilvani'a, câtu si tiér'a unгурésca in urm'a pierderei dela Varn'a se aflau in mare turburare. In locul nefericitului rege Vladislau, mortu pre campulu luptei, diet'a Ungariei alese de rege alu tiei in Maiu 1445 pre Ladislau postumul, fiulu lui Albert. Totu in acestu anu Corvinu resbunà încátu-va pierderea dela Varn'a prin invingerea Turciloru langa riulu Sav'a. In anulu urmatoriu 1446 in 5 Iuliu Ioanu Corvinu fu alesu pana va cresce miculu rege Ladislau de gubernatoriu alu Ungariei. Astfeliu unu Romanu fu aflatu celu mai demnu, celu mai abilu a ocupá unu postu atátu de insemnatu, cumu este celu de gubernatoriu, cu dreptu si putere de rege! De aici se vede fórte bine, ce renume si-a câscigatu elu prin faptele sale stralucite!

Ioanu Corvinu cá gubernatoru alu Ungariei avù de a se luptá nu numai in contra Turciloru, ci si a inamiciloru sei interní, cari nu poteau suferí, cumu nu póte suferí sobolulu lumin'a dílei, cá unu Romanu se-le fia loru gubernatoriu. Acesti inimi i amariau tare viéti'a si-lu silira se-si dee demisiunea din postulu seu si se incredintieze poterea regésca in man'a lui Ladislau.

Ioanu Corvinu la betránctie avù se suferi pierderea unei batalie cu Turcii pre „Campulu Mierleloru“ (in Serbi'a) la anulu 1448. Dar' pierderea acést'a o reparà elu curundu prin invingerea câscigata asupra loru la Crusotu in Serbi'a sí prin cuprinderea Vidinului impreuna cu alte 4 cetati.

Cu puçinu inainte de mórte avù fericirea a-si resbuná cumplitu asupra Turciloru pentru invingerea dela Varn'a. Dóue sute de mii de Turci incungiurara Belgradulu serbescu. Marele Muhamedu alu II-lea, sultanulu Turciloru si cuceritoriulu Constantinoplei se aflá in fruntea armatei sale númeroase. Patrudieci si siese de díle tinù incungiurarea Belgradului. In totu tempulu acest'a Ioanu Corvinu, care se aflá cu armat'a sa in cetate, nu incetá a face reu Turciloru. In fine insusi marele Muhamed fu ranitu si astfeliu silitu a o tulí la sanetós'a. Armat'a imitá pre sultanulu ei. Patrudieci de mii de Turci remasera morti, afara de cei omoriti in fuga prin Serbi. Mai tóte tunurile, o multíme de puscii si averi cadiura in man'a crestiniloru.

Acést'a a fostu ultim'a victoria a lui Corvinu. Ea a ajutat marelu si neuitatulu erou a se scoborí in momentu cu anim'a liniscita. Elu preste puçinu fu lovitu de cumplitulu morbu alu ciumei. Inainte de mórte se impartási cá unu bunu crestinu cu santele sacramente; chemà pre fii sei Ladislau si Mateiu langa patulu seu si dupa ce le dede mai multe consilia parintiesci, i recomandà capitaniloru si amiciloru sei si-si luà díu'a buna

dela toti oficierii. In 11 Augustu 1456 marele erou Ioanu Corvinu, demnu de stramosii sei din vechi'a Roma, 'si dede sufletulu seu in man'a creatoriului. Corpulu seu fu adusu in patri'a sa cea iubita Transilvani'a si fu inmormontatu in biseric'a cea mare din Alb'a-Iuli'a. Plansu a fostu elu de tóta lumea crestina, alu careia aperatoriu fusese in tóta viéti'a sa!

Lectiuni din gramatic'a romana in scól'a poporala.

I. Despre substantivulu.

dd) Formele de casu.

(Fine.)

Dupa repetitiune si revisiune: „Prunciloru, pana acumu amu declinatu substantive de terminatiunea **à** cu pluralulu in **e**; scimu inse de mai inainte, de candu adeca amu vorbitu despre formele de numeru, ca nu tóte substantivele terminate in **à** facu pluralulu in **e**, ci unele in **i**, altele in **le**. Se declinamu astadi substantive de acestea, cá se vedemu si modulu loru de schimbare!

Ce am scrisu pe tabla? (scara). Ce cuventu e „scara“ cá parte a cuventarei? Pentru ce díci, ca e substantivulu? De care genu e? In care numeru stà? Ce terminatiune are? (**à**). Cumu se face in pluralu? (scari; se scrie pe tabla). Ce terminatiune are in pluralu? (**i**). Se incepemu a-lu decliná, mai antáiu in singularu, modulu nedeterminatu — seau?... bine, nearticulatu.

Asiadara:

N.: O **scara** e vechia = **scara**.

Cumu se ne intrebamu la propusetiunea acést'a, cá se respundemu cu substantivulu „scara“? (Scolariu voru raspunde cu „cine“?). Insemnatí-ve: cu „cine“ ne intrebamu la persóne, la lucruri inse cu „ce“; asiadara? Care e terminatiunea?

G.: Fustei unei **scari** suntu putredi = **scari**.

Cumu ne vomu intrebá aici? Care e terminatiunea?

D.: Am pusu unei **scari** fustei noi = **scari**.

Cumu se ne intrebamu aici? Care e terminatiunea?

A.: Am reparatu o **scara** = **scara**.

Cumu se ne intrebamu in acusativu? Insemnatí-ve: „pre“ se pune numai la persóne, la lucruri nu; asiadara? Care e terminatiunea?

V.: **Scara**, stài locului! = **scara**.

Terminatiunea? Va se díca: Nominativu, Acusativu si Vocativu: **à**, Genetivu si Dativu **i**.

Se trecemu acumu la pluralulu nedeterminatu.

N.: Unele **scari** suntu vechi = **scari**.

G.: Fustei unoru **scari** suntu putredi = **scari**.

D.: Am pusu unoru **scari** fustei noi = **scari**.

A.: Am reparatu unele **scari** = **scari**.

V.: **Scari**, stati locului! = **scari**.

Asiadara terminatiunea in tóte casurile din pluralulu nearticulatu este **i**. Insemnative si aici: cumu e pluralulu asia e si Genetivulu si Dativulu singularu.

Se luamu acumu modulu determinatu seu articulatú, mai antâiu in singularu.

N.: **Scar'a** e vechia = **scar'a**.
 G.: Fustei **scarei** suntu putredi = **scarei**.
 D.: Am pusu **scarei** fustei noi = **scarei**.
 A.: Am reparatu **scar'a** = **scar'a**.
 V.: **Scar'o**, stâi in locu! = **scar'o**.

Pluralu:

N.: **Scarile** suntu vechi = **scarile**.
 G.: Fustei **scariloru** suntu putredi = **scariloru**.
 D.: Am pusu **scariloru** fustei noi = **scariloru**.
 A.: Am reparatu **scarile** = **scarile**.
 V.: **Scariloru**, stati locului! = **scariloru**.

Siem'a generala.

Nedeterminatu.

Singularu.

N.: **scara**
 G.: **scari**
 D.: **scari**
 A.: **scara**
 V.: **scara!**

Pluralu.

N.: **scari**
 G.: **scari**
 D.: **scari**
 A.: **scari**
 V.: **scari**

Determinatu.

Singularu:

scar'a a
scarei ei
scarei ei
scar'a a
scar'o! o

Pluralu.

scarile le
scariloru loru
scariloru loru
scarile le
scariloru! loru!

Precumu vedemu, tóta diferinti'a se reduce la terminatiunea **i**.

Tema: Declinati in scrisu in propusetiuni intregi substantivulu „nuca“!

Se luamu acumu substantivulu „sté“ seu „stéua“.

Modulu nearticulatu, singularu:

N.: Magiloru se iví o **sté** = **sté**.
 G.: Ei cunoscúra scopulu acelei **stele** = **stele**.
 D.: Magii urmara acelei **stele** = **stele**.
 A.: Ei vediura o **sté** pe ceriu = **sté**.
 V.: **Sté**, luminéza in pace! = **sté**.

Pluralu:

N.: Au resaritu mai multe **stele** = **stele**.
 G.: Departarea unoru **stele** e mare = **stele**.
 D.: Paganii se inchinau unoru **stele** = **stele**.
 A.: Io vediu mai multe **stele** = **stele**.
 V.: **Stele**, apuneti in pace! = **stele**.

Articulatu, singularu:

N.: **Stéu'a** pecurariului a resaritu = **stéu'a**.
 G.: Loculu **stelei** polare se scie = **stelei**.
 D.: Magii urmara **stelei** aparute = **stelei**.
 A.: Io vediu **stéu'a** polara = **stéu'a**.
 V.: **Stéu'o**, opresce-te! = **stéu'o**.

Pluralu.

N.: **Stelele** suntu corpuri ceresci = **stelele**.
 G.: Departarea **steleloru** nu e egala = **steleloru**.
 D.: Paganii se inchinau **steleloru** = **steleloru**.
 A.: Astronomii cunoscú tóte **stelele** = **stelele**.
 V.: **Steleloru**, luminati in pace! = **steleloru**.

Siem'a generala.

Nearticulatu.

Singularu.

N.: **sté** (= stéua)
 G.: **stele**
 D.: **stele**
 A.: **sté** (stéua)
 V.: **sté** (stéua)

Pluralu.

N.: **stele**
 G.: **stele**
 D.: **stele**
 A.: **stele**
 V.: **stele**

Articulatu.

Singularu.

stéu'a a
stelei ei
stelei ei
stéu'a a
stéu'o o

Pluralu.

stelele le
steleloru loru
steleloru loru
stelele le
steleloru loru

Diferinti'a e, ca in Genetivulu si Dativulu din singularu si in tóte casurile din pluralu, va se dîca in casurile cu **e**, substantivulu primesce „**le**“.

Tema: Declinati in scrisu in propusetiuni intregi substantivele „dî“ si „sié“!

In modulu aratatu se procede si cu substantivele terminate in **u** si **e**. In urma invetiatoriulu formuléza definitiunea conceptului „declinatiune“, ceea ce acumu nu mai póte face nici o greutate, si adeca: „Prunciloru, amu vediutu, ca terminatiunea substantiveloru se schimba dupa numeru, dupa genu si dupa casu. Schimbarea terminatiunei dupa numeru, genu si casu se numesce declinatiune. — Substantivele terminate in **â** compunu declinatiunea I, cele terminate in **u** declinatiunea II, ér cele terminate in **e** declinatiunea III. Câte declinatiuni suntu asiadara in limb'a romana?-(Impartîrea loru in articulate si nearticulate, a celoru dóue din urma inca si dupa genu!).

Planu de invetiamentu,

pentru scótele poporale de confesiunea gr.-cat. din archidieces'a de Alb'a-Iuli'a si Fagarasiu.

(Proiectu elaboratu de d-lu prof. Georgiu Munteanu la insarcinarea P. V. Consistoriu metropolitanu din Blasiu *).

In scótele poporale de confesiunea gr.-cat. din archidieces'a de Alb'a-Iuli'a si Fagarasiu se propunu tóte obiectele de invetiamentu, cari le prescrie legea

* In numerulu 18 et seq. alu »Scól. Rom.« amu publicatu unu »Proiectu de regulamentu« cu unu planu de invetiamentu pentru scótele poporale si normale greco-orientale din archidieces'a Sâbiului, acumu venimu a publicá proiectulu de sus relativu la unu »Planu de invetiamentu« pentru scótele poporale de confesiunea greco-catolica din archidieces'a Blasiului, — dóue acte de cea mai mare importantia pentru invetiamentulu primariu la noi. **R. S. R.**

de instructiune prin Art. XXXVIII din anulu 1868, §. 55, si anume:

I. Religiunea si moralea.

Acestu obiectu s'a regulatu de càtra Ven. Ordinariatu Metropolitanu prin cerculariulu seu de sub Nr. 3313—1873 precumu urméza:

„Intre obiectele, ce se propunu in scól'a poporala loculu primu 'lu ocupa religi'a, cá obiectu „necesitate medii“.

Scól'a poporala este unu institutu pentru inaintarea si salvarea poporului. In ea trebuie propusa tóta sciinti'a religiósá, de care are dinsulu lipsa, fora de care nu-si póte impliní detorintiele, ce le are catra D-dieu, si fora de care nu-si póte ajunge destinatiunea. Cá acestu obiectu se-si póta avé efectulu doritu, trebuescu observate unele regule intru propunerea-i. Acele se reducu atátu la alegerea si ordinarea materiei in decursulu tempului prescriu spre frecventare, cátu si la precederea-i, precumu si la modulu de propusu.

Materi'a propunenda este adunata in „Religiune“ (catechismu) si in „Istori'a biblica“.

Cea din Catechismu contine in sene adevveri mai multu abstrase, cari pentru pruncii dela 6—8 ani 'su cam grele de preceputu, de óra ce facultatile loru spirituale inca nu le suntu destulu de desvoltate pentru a poté precepe fundamentalu asiá ceva; pre candu cea din „Istori'a biblica“ contine in sene adevveri mai multu concrete, prin urmare mai usioru de preceputu, cu ajutoriulu carora se documentéza si ilustréza adevverurile ce se afirma in Catechismu.

Considerandu bine relatiunea acestei materie, indata se vede, cá alegerea, ordinarea si precederea nu e lucru de totu indiferentu.

In urm'a principiulu didacticu: „dela usioru la greu“ ar' urmá cá:

1. Se premérge ori precéda „Istori'a Revelatiunei“ cá mai usióra, catechismulu cá atare, si inca asia, cátu:

- a) In clasa ori despartimentulu I-mu se se propuna: istori'a creatiunei, creatiunea omulu primu, cunoascinti'a lui D-dieu, insusirile lui D-dieu, pecatulu omulu celui de antái, pedéps'a lui, promisiunea rescumperarei, premergereá-i prin s. I. Botezatoriulu, nascerea Mantuitoriulu, intieptii dela resaritu, minunile mai principale, tradarea lui Iud'a, mórtea, inviarea si inaltiarea la ceriu, descinderea sp. Santu si judecat'a finala.

Printre acésta materia trebuie intretiesuta invetiatur'a despre rogatiunea Domnului, inchinatiunea ingerésca, si rogatiunea catra spiritulu santu, precumu si alte rogatiuni.

Tóte acestea suntu materie, cari constitue credinti'a si sperarea, virtutile cardinale ale crestinismulu. Materi'a acést'a, asia alésa si ordinata, este suficienta pentru clasa seu despartimentulu I-mu in decursulu unui anu scolasticu, pre carea catechetulu propunendu trei óre pre septemana, si un'a de repetíre, cu totulu patru,

trebuie se si-o impartia in parti acomodate pentru ambele semestre.

- b) In clasa ori despartimentulu alu II-le se continue materi'a credintiei din „Istori'a biblica“ a Testamentulu vechiu despre: fiii lui Adam, diluviu, Noe, turnulu babilonicu, patriarhii, Avramu si Isacu, Esau si Iacobu, Iacobu la Labanu, vinderea lui Iosifu, Iacobu in Egiptu, Iobu, Moisi, caletori'a Evreiloru prin desiertulu Arabiei, mórtea lui Moisi, Iosu'a, Judecatorii, Imperatii, Elia si Eliseu, Ion'a, Tobi'a, Danilu, Esteru si Macabei.

Paralelu cu acést'a materia trebuie propusu din Catechismu credinti'a apostolica, cuprinsa in cei 12 articli ori inchiecturi ale credintiei.

Ambele acestea trebuescu impartite in 2 parti acomodate pre fia care semestru, propunendu pre septemana patru óre, si anume 2 din Catechismu si 2 din Istori'a biblica.

- c) In clasa ori despartimentulu alu III-lea din Catechismu partea morala: iubirea crestina cuprinsa in decalogu, iubirea deaprópelui, transgresiunea leiei, pecatele capitale, celea in contra spiritulu santu si celea straine, grati'a divina contienuta in ss. sacramente, ér din istori'a bisericesca: latírea crestinismulu si persecutiunile cele mai memorabile.

Materi'a ast'a inca trebuie impartita acomodatu in dóue parti pentru fiacare semestru, propunendu trei óre pre septemana, ér Sambát'a dupa am. 1 óra de Evangelia.

2. Ér ce se tiene de modulu, cumu trebuie propusa acést'a materia, elu trebuie se fia desvoltatoriu prin intrebari (heuristicu) impreunatu cu celu dialogicu si cu celu gramaticalu.

Obs. Manualulu, din care trebuie propusu catechismulu, este de Dr. Bobu, cá celu mai bunu (?) pana acuma pentru prunci, ér Istori'a biblica cea de Gavriela Popu. (Din siedinti'a consistoriala tienuta in Blasiu la 22 Nov. 1873).

II. Intuitiunea.

Scopulu: a introduce si pregati pruncii pentru scóla; a-i dedá se vorbésca si a le delaturá sfiél'a etc.

Cerculu antái, de intuitiune: **Scól'a.**

A. Intuitiune semtuala.

1. Enumerarea, numirea corecta si ordinarea obiecteloru din scóla:

- a) Dupa numeru: mésa, tabla, cuptoriu, scaune, usia, feresti, tablitia, carte, creta, cerusa s. a.
b) Dupa materia: més'a este de lemnu. Ferestriile suntu de sticla s. a.
c) Dupa pusetiune: podelele suntu susu, padimentulu este diosu. Din ainte — din dereptu; in drépt'a — in stang'a.

2. Folosulu obiecteloru de intuitiune din scóla. Folosulu mesei etc. etc. d. e. més'a se folosesece la scrisu etc.

3. Descrierea obiectelor de intuițiune din scôla. Dupa forma, marime, părți, materia si maiestru.

4. Compararea obiectelor între sêne. d. e. Tabl'a — tablit'a.

B. Intuițiune morala.

1. Scolariu, conscolariu, invetiatoriu, (docente).
a) Scolariu, scolaritia, b) conscolariu, conscolaritia, c) Invetiatoriu, invetiatorésa.

2. Portarea unui scolariu — scolaritia. a) Scolariulu bunu merge regulatu la scôla. b) Acolo este elu atentu, c) diligentu, d) punctuosu, e) curatitu, f) placutu si g) se róga.

Cerculu alu II-le de intuițiune: **Corpulu omului.**

A. Intuițiune semiuala.

1. Enumerarea partiloru principale, din cari constà corpulu omului si numirea corecta a loru, d. e. capu, trunchiu, braçiu. Pusetiunea loru d. e. de-a supra, de desuptu, midilocu, drépt'a — stang'a.

2. Folosulu si

3. Descrierea loru.

Pàrtile capului.

1. Enumerarea si numirea loru corecta. Cumu se numesce partea de-a supr'a capului? Partea din ainte? Din dereptu?

2. Folosulu acestoru părți.

3. Descrierea loru.

Descrierea feçiei:

Partea de a supr'a ovala — boltita — se numesce frunte. Sub ea: ochii — dereptu — stangu — sprancenele, genele si bulbuculu s. globulu ochiului. De laturi falcile si urechiile. In midilocu: nasulu. Sub nasu gur'a — budiele, dentii si limb'a. Sub gura barb'a.

Asemenea se enumera si descriu si cele alalte părți ale capului. d. e. crescetulu, — calvari'a — capatîn'a — si cervicea etc.

Pàrtile braçieloru.

1. Enumerarea si numirea loru corecta.

2. Folosulu loru.

3. Descrierea loru.

4. Compararea loru. Compararea braçieloru sf a petiôreloru.

a) Notele seau semnele, in cari se unescu ori convinu:
1. Ambe suntu părți ale corpului. 2. Ambe depindu de trunchiu. 3. Ambe suntu desfacute la capetu. 4. Ambe au totu atâtea degete.

b) Notele seau semnele, in cari nu se unescu — diferescu: 1. Braçiele stau de-a supr'a — petiôrele de desuptu. 2. Petiôrele suntu mai mari si mai lungi de câtu braçiale etc.

Cele 5 organe seau semiuri ale omului.

Enumerarea, descrierea, folosulu, curatirea seau tienerea loru in stare sanetósa.

Obiectele, de cari are lipsa corpulu omului.

1. Nutrementulu (obiectele, din cari i-se compune mancarea si beutur'a).

2. Imbracamentea (obiectele, cu cari-si apera corpulu de recéla, — caldura).

3. Aerulu. Insemnatatea lui. Aerulu curatu si aerulu coruptu. Influidi'a lui a supr'a starei corpului.

4. Somnulu.

5. Locuinti'a si

6. Ecsercitiulu seau deprinderea corpului.

B. Intuițiune morala.

1. Se fimu cumpetati.

2. Curati si onesti — cu portare buna.

3. Se ne ferimu de asudóre si recéla prea mare, cá se nu ne bolnavimu.

4. Se ne scolamu de deminétia si

5. Se fimu diligenti.

Alu treile cercu de intuițiune: **Natur'a.**

A. Intuițiune semiuala.

Plantele.

a) Gradin'a.

1. Enumerarea, numirea corecta si ordinarea obiectelor din gradina, d. e. arbori, tufe, buruene, flori, s. a. Dupa specia: mèru, pèru, prunu s. a.

2. Folosulu singurateceloru specie de plante din gradina.

3. Descrierea si comparatiunea plantelor din gradina.

b) Praturi, agri si vinie.

1. Enumerarea, numirea corecta si ordinarea obiectelor, ce se afla pre praturi, agri si vinie.

2. Folosulu loru si

3. Descrierea acelor'a.

Descrierea pratului.

1. Pratulu este planu (oblu).

2. Elu este mare — micu — latu — ângustu — lungu.

3. Concescutu cu . . . . ., strataiatu de peraia ori cà.

Asemene se descriu si productele de pre agri, grâulu, cucurudiulu, ovesulu etc.

4. Comparatiunea acestoru lucruri.

c) Padurea.

Aici se vorbesce despre lucrurile, cari se affu in padure. Folosulu, descrierea si computatiunea loru.

d) Animalele.

1. Enumerarea si numirea animalelor: domestice, selbatece, rapitórie, de apa etc., alegându mai multu de acelea, cari se afla in tienuturile respective.

2. Folosulu ori daun'a loru.

3. Descrierea si compararea.

B. Intuitiune morala.

1. Trebuie se grigimu si se nu facemu dauna prin gradine, praturi, vinie si paduri.
2. Se nu torturamu animalele.

Alu patrulea cercu de intuitiune: **Cas'a parintiésca.**

A. Intuitiune semtiuala.

a) Ecsteriorulu casei.

1. Enumerarea, numirea corecta si ordinarea ecsterna a partiloru casei. Coperisiulu, parietii si fundamentulu, — dupa pusetiune, materia si maiestru.
2. Folosulu acestoru parti.
3. Descrierea lor, si
4. Comparatiunea.

b) Interiorulu casei.

1. Enumerarea, numirea corecta si ordinarea obiecteloru din interiorulu casei.
2. Folosulu singurateceloru obiecte din casa.
3. Descrierea lor, si
4. Comparatiunea.

B. Intuitiune morala.

Locuitorii casei: parintii, fratii si sororile, servitorii.

1. Chiamarea seau detorintiele parintiloru.
2. Detoriele prunciloru fačia de parinti.
3. Cumu trebuie se se pörte fratii între sène? si fačia cu servitorii etc.

Alu cincelea cercu de intuitiune: **Comun'a.**

A. Intuitiune semtiuala.

a) Casele.

Numirea celoru mai de frunte si mai necesarie casi din comuna.

1. Beserec'a, scól'a, cas'a comunala, cea parochiala si cea cantoral.
2. Casi vechi — nóue, mari — mici.
3. Folosulu casiloru.
4. Descrierea, si
5. Comparatiunea lor d. e. beserec'a — si scól'a.

b) Stradele.

Numirea lor, desemnarea pre tabla, descrierea stradelor principale si laterale.

c) Locuitorii comunei.

Dupa natiunalitate, profesiune, etate. Compararea profesiunilor. Folosulu ce provine din ele.

B. Intuitiune morala.

1. Prunculu trebuie se se pörte bine in besereca, scóla, a casa si pre strade.
2. Trebuie se se pörte bine cu toti ómenii.
3. Se onoreze pre betrani si mai marii sei.

Observatiuni. 1. Scopulu instructiunei aduce cu sène, cá docentele, dupa ce aréta prunciloru ori ce obiectu din celea insirate mai susu, si dupa ce obiectulu a facutu impresiune in spiritulu prunciloru prin privire si prin descrierea noteloru, se-i dé si numele, — se-le castige conceptulu corespondentiu.

2. Pentru formarea caracterului este necesariu, cá cátu mai multe din obiectele insirate, se se ilustreze cu câte o istoriöra morala corespondentia.

3. La pertractarea maestrielor — profesiuniloru — trebuie se arete o specia de consideratiune si stima cátra dinsele, cá asiá se escite in prunci semtiulu cátra ele, si se se indemne a le imbraçisiá.

4. Din respectulu considerarei imprumutate si a necesitatei, ar fi consultu cá, la obiectele de cari are omulu mai multa necesitate, ori obvinu mai adese ori in viéti'a cetatienésca, se le dé si numirea in a dóu'a ori si a trei'a limba a patriei, avendu in vedere impregiurarile locale.

(Va urmá).

Afaceri scolarie din dieces'a Caransebesiului.

La institutul pedagogicu diecesanu din **Caransebesiu** se incepu prelegerile cu 1 Septembrie a. c. si se voru primí tineri, carii au absolvatu clasa a IV-a gimnasiala seau a III-a reala; éra cei-ce nu voru potea produce atestata despre studiale, ce se propunu in aceste clase, se voru supune la unu ecsamenu de primire.

Inscrierile se incepu la 29 Augustu si duréza pana in 5 Septembrie.

Caransebesiu in 14 Augustu 1876.

Dela presidiulu consistorialu.

Varietati.

(Institutele de invetiamentu din Cislaitania in anulu 1875-6). In acestu anu au fostu in Cislaitania 67 institute mai inalte cu 1377 profesori si 15392 elevi. Intre aceste institute au fostu 6 universitati, 7 institute tehnice, 4 academie agronomice si montanistice, 4 academie comerciale, 1 academia de pictura si 45 seminarie teologice. Institute media publice au fostu 299 cu 4705 profesori si 63490 elevi. Intre institutele media au fostu 77 gimnasia complete, 15 gimnasia inferioare, 30 gimnasia reale fora clase gimnasiale superioare, 23 gimnasia reale cu clase gimnasiale superioare, 4 gimnasia reale cu clase superioare gimnasiale si reale, 5 gimnasia reale cu clase superioare reale, 55 scóle reale complete, 19 scóle reale inferioare, 42 institute pedagogice pentru invetiatori, 28 institute pedagogice pentru invetiátorie. Mai departe 1089 institute speciale publice si private cu 4099 profesori si 65669 elevi. Intre aceste institute au fostu 14 de mositu, 4 nautice, 47 comerciale, 186 industriale, 171 pentru pictura, musica etc, 69 pentru agronomia si forstaria, 6 montanistice, 68 limbistice, 20 de gimnastica, 169 pentru lucru muierescu, 335 alte scóle speciale. In fine au mai fostu 15166 scóle poporale si civile cu 31196 invetiatori si 2.134.683 scolari. Dintre scólele acestea se vinu pe Austri'a inferioara 1370, pe Austri'a superioara 501, pe Saliurbea 161, pe Stiri'a 735, pe Carinti'a 325, pe Carnioli'a 261, pe Triestu si teritoriu 48, pe Goriti'a

si Gradise'a 221, pe Istri'a 145, pe Tirolu 1322, pe Voralberg 200, pe Bohemi'a 4500, pe Moravi'a 1968, pe Silesi'a 477, pe Galitia 2486, pe Bucovin'a 185, pe Dalmati'a 261.

(Institutele pedagogice din Cernauti). In Cernautiu se afla unu institutu pedagogicu cu 4 clase pentru invetiatori si altulu totu cu 4 clase pentru invetiatorie. Cu institutul pentru invetiatori este impreunatu unu cursu preparativu de unu anu si o scola practica cu 4 clase pentru baieti, ér cu cela pentru invetiatorie o scola practica cu dóue clase. Statulu invetiatoriloru si alu eleviloru se vede din urmatoriulu conspectu statisticu:

Institutulu	Clasea	Invetiatoriulu ordinariu	Numerulu eleviloru	Germani (jidóvi)	Poloni	Romani	Ruteni	Cechi
Institutulu pedagogicu pentru invetiatori	I	V. Prelicz	41	5	5	14	17	—
	II	Jos. Wotta	28	5	3	5	15	—
	III	K. Lohola	18	1	1	4	12	—
	IV	Elia Lutza	14	—	—	11	3	—
		Sum'a	101	11	9	34	47	—
Institutulu pedagogicu pentru invetiatorie	I	J. Hlibowicki	24	14	4	3	2	1
	II	M. Klimeczek	26	9	11	3	3	—
	III	L. Halicki	16	7	8	1	—	—
	IV	Dem. Isopescul	12	7	5	—	—	—
		Sum'a	78	37	28	7	5	1
Cursu preparativu		Bas. Zoppa	41	6	4	12	19	—
Scola practica pentru baiati	I	Bas. Szotka	38	11	15	3	9	—
	II	J. Strzelbicki	47	10	19	4	14	—
	III	Nic. Jeremiewicz	45	14	21	2	8	—
	IV a	Nic. Szkurhan	33	10	7	2	13	1
	IV b	Nic. Szkurhan	17	3	1	5	8	—
	Sum'a	180	48	63	16	52	1	
Scola practica pentru fete	I	Ana Kopacz	44	21	19	1	3	—
	II	Sofia Karpiuk	31	11	15	2	3	—
		Sum'a	75	32	34	3	6	—

(Stipendia). „Consistoriulu metropolitanu gr.-cat. de Alb'a-Iuli'a si Fagarasiu“ a scrisu pana la **10 Septembrie a. c. st. n.** patru concursuri pentru mai multe stipendia si adeca:

I. pentru unu stipendiu de 315 fl., unulu de 84 fl., cinci stipendia de câte 63 fl. si unulu de 60 fl., tóte din fundatiunea repausatului Dr. de medicina Simeonu Romontiai, la cari potu concurge tineri studenti pauperi din Transilvani'a, cari au din studia calculi de eminentia si portare morala buna, se voru aplicá la medicina, jura, tehnica, montanistica si silvicultura, preferindu-se, „caeteris paribus“ cei de origine nobili si consangeni piului fundatoriu. Testimoniale se se dée in origine ori in copia legalisata, se se produca carte de botezu si atestate de paupertate provediute cu subscrierea antistiei comunale si a parochului respectivu si intarite si cu subscrierea oficiului politicu cercualu, ér in cetati si opide cu subscrierea parochului si a antistiei cetatiene ori opidane.

II. pentru unu stipendiu de 120 fl. din fundatiunea fericitului Efraimu Iosifu Klein de Munthiulu. La acestu stipendiu potu concurge tineri, cari frecventéza institutele de invetiamentu din Blasiu si corespundu conditiuniloru amintite mai sus; si aici consangeni fundatoriulu au preferintia.

III. pentru unu stipendiu de 60 fl. din fundatiunea lui Ioanu Vaid'a de Soósmezö. Concurentii potu fi tineri, cari frecventéza vreo scola publica reala, gimnasiala, academica, seau o universitate ori politehnica, au portare morala buna, au facutu progresu bunu, suntu de legea gr.-cat. seau gr.-orient. si sciú bine romanese, preferindu-se si aici consangeni fundatoriulu.

IV. pentru dóua stipendia de câte 40 fl. din fundatiunea Alutaniana, la cari potu concurge studenti, seau adeca tineri, cari cérca o universitate, politehnica, academia, o scola gimnasiala, reala, comerciala ori preparandiala, si suntu de legea gr.-cat., au facutu progresu bunu in studia si au avutu portare morala buna. Consangeni fundatoriului voru fi preferiti.

Dupa „Gazet'a Transilvaniei“ Nr. 62.

(Cursulu pedagogicu suplementariu din Sábiiu)

s'a deschisu, precumu prescrie ordinatiunea consistoriala, la 16/28 Augustu a. c. Numerulu invetiatoriloru participantu se urca la 92. Domnulu conducatoriu Romanu, directoriu alu scólei normale din Resnariu, statorí urmatoriulu:

Planu de prelectiuni.

In díu'a prima.

Inainte de amiédiadi:

- dela 8— 9: gramatic'a romana;
- „ 9—10: ecsercitia ortogr. si stilistice;
- „ 10—11: critic'a planului de invetiamentu.

Dupa amiédiadi:

- „ 3— 4: computulu;
- „ 4— 5: gimnastic'a.

In díu'a a dóua.

Inainte de amiédiadi:

- „ 8— 9: gramatic'a romana;
- „ 9—10: computulu;
- „ 10—11: critic'a planului de invetiamentu.

Dupa amiédiadi:

- „ 3— 5: gradinaritul teoreticu si practic (de d-lu prof. Comsia).

Acestu planu se repetiesce alternativu si in dilele urmatorie.

Mai pe largu cu alta oca siune.

Post'a redactiunei.

- D-lui I. L. in D.: pentru G. transmisu. Multiamita de impartasiri.
- D-lui T. H. in L.: cele dóue ecsempl. transmisu. Multiamita!
- D-lui P. I. in V.: 23 transmisu éراسi.